

BOLESTI DUHA KAO GLAVNI RUŠITELJI KRŠĆANSKOG IDENTITETA

fra Ante Dodig, OFM
fra Robert Radić, OFM

Uvod

Identitet je skup značajki koje određuju posebnost nekog pojedinca te mu daju odgovor na pitanje „tko sam ja?“, odnosno „tko smo mi?“ kad se radi o zajednici.¹ Današnje vrijeme virtualne stvarnosti i konzumerizma u kojem se živi brzo, uvelike stvara poteškoće kršćanima te nas često dovodi do graničnog stanja prilikom kojega više ne znamo komu pripadamo, koji je naš kršćanski identitet, što trebamo činiti i kako moramo živjeti. Ovom krizom kršćanskog identiteta pogođeni su pojedinci, bračne zajednice, svećeničke i redovničke zajednice, a moglo bi se reći i cijela Rimokatolička crkva.

Najvažnija značajka kršćanskog identiteta jest činjenica da je čovjek dijete Božje. Iz toga slijedi da se kršćanski život treba suobličiti onomu što Isus Krist od nas traži. Isus je dao jasne upute da onaj tko ga želi slijediti mora ići putem ljubavi prema Bogu, sebi i ljudima. Osjećaj nam govori da sve to znamo, upoznati smo sa svim Isusovim odgovorima na pitanja kršćanskog identiteta, no nešto nam ne da uživjeti se u taj Kristov životni program koji teži svakodnevnom traženju kraljevstva nebeskog.

Stoga ćemo prikazom knjige fra Šimuna Šite Ćorića *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, u kojoj autor na psihološko-teološki način pristupa težim i lakšim grijesima koje naziva bolestima duha, i njezinom povezanošću s *Opomenama svetoga Franje*, bitnim djelom franjevačke duhovnosti, pokušati ponuditi prijedloge za obnovu kršćanskog identiteta. Također, nastojat ćemo potaknuti i čitatelje nekršćane da se upitaju što to ruši njihov život i dostojanstvo te ih ohrabriti na što kvalitetniji odnos prema sebi i svijetu.

¹ Usp. Identitet, u: www.enciklopedija.hr/clanak/identitet (4.11.2024).

1. Razorne duhovne bolesti

U prvom poglavlju knjige fra Šimuna Šite Ćorića jasno su izrečene bolesti duha koje razaraju kršćanski identitet, može se reći i dostojanstvo svakog čovjeka, a to su: laž, kleveta, mržnja, zavist, licemjerstvo, izrabljivanje, netolerancija, oholost, osveta, spletke, škrtost, lijenost, zloradost, ogovaranje, tračanje, neumjerenost u jelu i piću, nemilosrdnost, nepomirljivost, zlostavljanje i slične ljudske mane i slabosti. Za te bolesti duha ljudi danas ne traže lijek kod psihologa ili psihijatra. Obiteljski i vjerski odgoj kao i društveno okruženje imaju premali utjecaj na njih, a ljudi često nisu ni svjesni svojih duhovnih bolesti. S malo više dobrog odgoja, truda i rada na sebi mogli bismo sretniji i zadovoljniji ići kroz život i bolje se nositi sa nevoljama koje nas snađu, navodi autor. Da bismo uspjeli pokrenuti sami sebe, važno je radosno izabrati i čestito ići kroz život. Pitanje o Bogu i Božjoj volji ovdje nije tema. Riječ je o pitanje o čovjeku, njegovu odabiru i uvjerenju. Moramo i sami hrabro i naporno nastojati na dobru, ali postoji i druga strana priče. Sveti Ivan Kasijan govori kako strast (u ovom slučaju duhovnu bolest) nitko ne može pobijediti dok se ne uvjeri da je sam ne može pobijediti.² Jasno je da sami ne možemo, potrebna nam je Božja i ljudska blizina kako bismo u životu rasli. Fra Šito u skladu s upravo iznesenim donosi najnovija istraživanja u neurobiologiji, koja pokazuju da vjera u Boga utječe na funkcije mozga.³ Pri tome se pokazuje da osobna religioznost mnogo pomaže u razvijanju sposobnosti i snage za svladavanje teških situacija, a što onda postaje povod za rast i razvoj ličnosti.⁴ Nadalje, takva istraživanja pokazuju da religioznost štiti, daje energiju, budi solidarnost, podiže moral ljudima, djeluje olakšavajuće u nevoljama, a smrt je za nju samo relativan pojam.⁵

2. Upotpunjavanje i integracija psihološkog i duhovnog

U današnjem vremenu pod pojam psihološkog spadaju psihički procesi i njihovo izražavanje u ponašanju.⁶ Cilj je psihologije sustavnim iskustvenim istraživanjima steći znanje o uzrocima i načinu ponašanja ljudi, te o tome na koji način doživljavaju svijet u kojem žive.⁷ Duhovni svijet se danas pak doživljava kao nešto što pripada samo ljudima koji se mole Bogu ili, pak, isključivo redovnicima i svećenicima. To je zapravo primitivan pogled. Svatko ima duhovni život i proživljava ga na sebi svojstven način. Duhovnost je stvar nutrine, odnosno srca. U Isusovo vrijeme Židovi su srcem nazivali sve ono što uključuje čovjekov unutarnji svijet: misli, osjećaje, motivaciju, želje... Isus na više mjesta upozorava kako treba očistiti svoje srce, odnosno svoju nutrinu, dovesti u red i svoj duhovni život. Dobro treba u odgajati nutrini, a zatim ga činiti, a ne

² Usp. Ivan KASIJAN, *Duhovni boj sa osam glavnih strasti*, Zagreb 2013., 13.

³ Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 19.

⁴ Usp. *Isto*, 19-20.

⁵ Usp. *Isto*, 20.

⁶ Usp. Psihologija, www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50934 (11.4.2024)

⁷ Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 20.

biti izvana poput ovaca, dok smo iznutra kao grabežljivi vukovi. Fra Šito donosi nove poglede, dajući nam upute kako psihološko može pomoći religijskom i obrnuto.

2.1 Pomoć psihološkoga religijskomu

U knjizi se navodi kako psihološko igra jako važnu ulogu u prenošenju vjerskih vrijednosti, te da roditelji, ako žele zdravo i temeljito poučavati djecu u vjeri, moraju poznavati osnove psihologije djeteta.⁸ Nužno je također da svećenici i redovnici budu poučeni o dimenzijama psihičkih opterećenja i bolesti, kao i o dometima psihološkog savjetovanja jer duhovni napredak čovjeka mogu spriječiti ili kočiti opsesije, fobije, depresija, problemi bijesa, neprimjereni osjećaji krivnje i srama, stres, manjkavosti u međusobnim odnosima, patnja, profesionalni defekti i slično. Stoga je nužno da vjerski službenik bude osposobljen vidjeti kad može, a kad ne može pomoći čovjeku u nevolji, te ga u slučaju da ne može uputi stručnoj osobi.⁹ Psihologija također može doprinijeti pojedincima te bračnim i vjerskim zajednicama u rasvjetljivanju zdravih dimenzija religioznosti u svakodnevnicu te u prepoznavanju i liječenju religioznih devijacija koje često susrećemo.¹⁰ To je vrlo važno jer samo zdrava religioznost oplemenjuje čovjeka i donosi ploda. Psihologija može pomoći i u utvrđivanju novih dimenzija i autentičnosti mističnih pojava i sličnih fenomena. Kao primjer autor navodi da nije svako ozdravljenje čudo, a opsjednutost nije ni blizu česta kako se običava govoriti.¹¹ Na kraju, fra Šito navodi kako je važno da se vjerski predvoditelji okoriste glavnim psihološkim zakonitostima zdravog i uspješnog vođenja, te spoznajama koje poboljšavaju ili pogoršavaju međusobne komunikacije i odnose u grupnim djelatnostima, jer gotovo stalno djeluju kroz grupne djelatnosti.¹²

2.2 Pomoć duhovnoga psihološkomu i medicinskomu

U ovom potpoglavlju autor navodi kako dodavanje duhovnoga u istraživanju o čovjeku može uvelike obogatiti mogućnosti psihologije.¹³ Tvrdi kako potvrda duhovnog ponašanja kao priznate forme ljudskog izražavanja potiče svestranije školovanje psihologa.¹⁴ U sljedećoj tvrdnji govori se kako metode i lijekovi izliječe psihi, no nakon toga nerijetko ostane bolestan duh, što možemo nazvati nezdravim i zlim, a u religijama nazivamo grešnim ponašanjem kao što je laž, kleveta... Religioznost može pomoći da se čovjek popravi i izliječi.¹⁵ Nadalje se govori o iscjeliteljskoj moći vjere i u medicini. Jedna je indijska studija pokazala kako pacijenti koji

⁸ Usp. *Isto*, 24.

⁹ Usp. *Isto*, 24-25.

¹⁰ Usp. *Isto*, 25.

¹¹ Usp. *Isto*.

¹² Usp. *Isto*, 25.

¹³ Usp. *Isto*, 26.

¹⁴ Usp. *Isto*.

¹⁵ Usp. *Isto*, 27.

redovito mole obolijevaju u 70 % manje slučajeva.¹⁶ Sljedeća je studija pokazala kako su ljudi koji su jednom tjedno išli na zajedničku molitvu živjeli i do sedam godina duže nego oni koji se nisu smatrali religioznima. Također mnoge studije pokazuju kako se religiozni ljudi bolje opiru stresu te su u manje slučajeva pušači, alkoholičari te rjeđe imaju rizičan seksualni život, uz to češće stječu prijateljstva u kojima se dobro osjećaju.¹⁷

3. Mržnja

Govoreći o mržnji, autor najprije navodi biblijsko poimanje. Prikazuje kako je od Kajina i Abela gotovo cijelo Sveto pismo prožeto raznim oblicima mržnje, sve do bezrazložne mržnje prema Isusu. Uzrok tome bilo je ljudsko odvajanje od Božje mudrosti. Voditi se vlastitim poimanjem svijeta i onim kakav on treba biti, dokazano rezultira samo pohlepom i mržnjom, a kasnije dovodi do strašnih zlodjela. Tu je važno razlikovati čovjeka od mržnje, jer čovjek nije isto što i grijeh. Istina je da čovjek čini grijeh koji Bog mrzi, no problematika činjenja grijeha je jasna. Nije problem kad čovjek iz neke svoje slabosti učini grijeh pa se pokaje i vrati pravomu putu (pritom valja razlikovati težinu grijeha, jer neki teški grijesi mogu dovesti do raspada obitelji i drugih oblika destrukcije društva i pojedinca iz kojih kasnije nema izlaza). Problem je kada grijeh postane ideal i put u kojem se čovjek trenutno osjeća lijepo i to ga zadovoljava te ne gleda hoće li naštetiti sebi ili drugima, a kasnije ide k samouništenju i uništenju drugih. No Bog jasno govori po proroku Ezekielu: „*Zar je meni do toga da umre bezbožnik, a ne da se odvрати od svojih zlih putova i da živi?*“ (Ez 18,23). Božji stav je jasan, mrziti grijeh, a ljubiti čovjeka. Mržnja je, kao najjači oblik zla i grijeha, u potpunoj suprotnosti s onim što Bog od nas želi. U znanosti se mržnja opisuje kao trajni i intenzivni negativni emocionalni odnos izražen u bijesu i neprijateljstvu prema nekoj osobi, skupini osoba ili predmetu te se općenito smatra najjačim oblikom prijezira prema nekome ili nečemu.¹⁸ Čovjek u mržnji želi nanijeti bol drugom čovjeku, i raduje se kada drugoga snađe nešto loše. Psiholozi pak smatraju kako je mržnja više trajni stav nego emocionalno stanje osobe. Statistike pokazuju da mržnja najčešće nastaje kad pojedinac drugoga označi kao zloga, kad misli da drugi ugrožava nešto što je njemu jako vrijedno. Autor kao primjer navodi odnos između muškarca i žene. Onaj tko voli počinje mrziti kad zaključi da ga je drugi prevario, odbacio, iskoristio, ponizio i slično. U tom slučaju mržnja se rađa iz potrebe za osvetom: drugi je zao i mora ispaštati. Autor navodi kako to mogu biti opasne emocije koje mogu dovesti do uništenja ili ubojstva.

¹⁶ Usp. Isto.

¹⁷ Usp. Isto.

¹⁸ Usp. Isto, 33.

Činjenica je da je čovječanstvo previše umorno od mržnje, svijet polako uviđa da ona ne donosi ništa dobroga pa se ljudi okreću općeljudskim vrijednostima. U mnogim religijama ističe se kako mržnju možemo iskorijeniti samo ljubavlju i blagošću. Isus pak daje najjasnije upute u borbi protiv mržnje govoreći nam da ljubimo čak i neprijatelje, a dao nam je i dobar primjer. Kada su ga neprijatelji razapeli, on je za njih molio: „*Oče, oprosti im, jer ne znaju što čine*“ (Lk 23,34). Stoga je ljubav prema neprijateljima važan dio kršćanskog identiteta. Kao lijek dobro je priznati samomu sebi kakav sam zaista. Sveti Franjo u svojoj 13. opomeni govori kako čovjek ne može spoznati kakav je dok mu se udovoljava. Tek kada se oni koji bi mu trebali ugađati okrenu protiv njega, može uvidjeti svoju strpljivost i poniznost, a tako i mržnju i ostale grijehе.¹⁹ Takve situacije doživljavamo u svom životu jako često. Roditelji od djece očekuju da su im besprijekorno poslušna i da se sve odvija po njihovu planu. Kada se dijete pobuni i radi suprotno njihovim stajalištima, izgube strpljivost. Jasno uviđamo da je tako i u našim životima. Tek kada sebe prepoznamo u takvim situacijama, shvaćamo da smo upravo takvi. Sve ostalo je hinjenje pred samim sobom, pred drugima i Bogom.

4. Zavist

Zavist je, kao i mržnja, jedna od najtežih bolesti duha i rušilačkog je karaktera. Ta vrlo razorna bolest prisutna u životu svakoga čovjeka dovodi do toga da se čovjek gotovo trajno osjeća nezadovoljan i nesretan svojim napretkom, djelovanjem i životom. Početak joj je uspoređivanje s drugima.²⁰ Ljudi zavide najviše u onome što bi oni sami htjeli imati, a nemaju. Autor kao primjer navodi da vinogradar nije toliko u opasnosti zavidjeti čovjeku koji uzgaja rajčice i paprike, koliko zavidjeti onome koji ima bolje vino i uspješnije ga prodaje. U zavisti su se združili srdžba, strah, žalost i poželjnost u stalno stanje pripravnosti za napad na drugoga te za stvaranje vlastitog nezadovoljstva i nesretnosti. Sve u svemu, nismo zadovoljni i sretni kada pomislimo da smo u nečemu iza drugoga čovjeka. Zavist se očituje u raznim oblicima. Autor u knjizi navodi deset različitih vrsta pojava zavisti. Navest ćemo neke. Zavist je na djelu kada netko neprijateljski reagira na dobro koje netko posjeduje koje i on želi za sebe. Postoji također kad je netko ljut ili bijesan što netko posjeduje željeno dobro, pa reagira neprijateljski prema njemu. Zavist postoji i kada netko neprijateljski reagira što drugi posjeduje neko dobro, koje on sebi želi, ali ga nikako ne može steći. Imamo još mnoge oblike na koje se upućuje u knjizi.²¹ U jednom potpoglavlju svoje knjige autor govori o zavisti kao genetskom nasljeđu. Doduše ta se tema upravo intenzivno istražuje, te nemamo još konkretna saznanja o tome. No autor ustvrđuje da se zavist također uči, te ako djeca, primjerice, slušaju roditelje kako govore o

19 Usp. FRANJEVAČKI IZVORI, *Pravila i opomene*, XIII., Vijeće Franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo - Zagreb, 2012., 201., (dalje PiO).

20 Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 39.

21 Usp. *Isto*, 43-44.

susjedima ili nekome drugome „zeleni od zavisti“, i ona će poprimiti takve osjećaje s kojim će se u budućnosti trebati boriti. Dobro je razlikovati zavist od ljubomore. Bez obzira na to što ih u svagdanjem govoru upotrebljavamo u istom značenju, valja ih razlikovati. Zavist pretpostavlja odnos između dvije osobe (zavidnik i onaj komu zavidi), a ljubomora obuhvaća odnos između tri osobe. Primjer ljubomore je veza između muškarca i žene. Kada se pak netko treći umiješa pa želi oteti partnera, javlja se ljubomora. Dakle, vezana je više uz nekoga ili nešto koje nam netko želi oteti. U svojoj 8. opomeni sveti Franjo govori o izbjegavanju grijeha zavisti. Napominje da tko god zavidi bratu svome na dobru koje Gospodin u njemu govori i čini, zavidi zapravo samome Svevišnjemu koji govori i čini svako dobro.²² Sveti Franjo nas strogo upozorava da se pazimo ovoga grijeha, da naučimo biti zadovoljni s onim što nam Bog daje, kakav god život vodili, pa makar proživljavali i nešto negativno kao što je bolest, te da u skladu s tim rastemo. Fra Šito navodi kako nasuprot zavisti stoje samilost (o kojoj sveti Franjo govori u 18. opomeni: „Blago čovjeku koji podnosi svoga bližnjega u njegovoj slabosti, kao što bi htio da bližnji njega podnosi da je u sličnu stanju“²³) i empatija (sposobnost uživanja u emocionalna stanja druge osobe i razumijevanje njenog položaja) koje proizlaze iz ljubavi.²⁴ Iz toga je jasno da su ljubav i prihvatanje sebe i svoje situacije zdravi i ozdravljaju nas.

5. Laž

Biblijski pojam laži sadrži dva različita značenja. Prvo se odnosi na laž u odnosima prema bližnjemu, drugo u odnosima prema Bogu. Proroci i mudraci laž shvaćaju u mnogo širem kontekstu. Svaka himba, dvoličnost, prijevara i nesklad između mišljenja i jezika za njih je laž. Laž se u Novom zavjetu također shvaća kao vraćanje na stari grešni život, život koji smo živjeli prije obraćenja na istinu evanđelja. U skladu s tim svijet je razdvojen na dva tabora: tabor Dobra i tabor Zla, Istine i Laži. Za kršćane je važno ne dati se zavesti đavoljim lažima koje kvare vjeru. Trebaju se dobrim i djelotvornim životom oprijeti zlu, te moliti Boga da ih izbavi od svakoga zla kako bi ostali u istini.²⁵ Laž je svakodnevna pojava u našim životima. Različite studije potvrđuju da svatko nešto slaže bar dva-tri puta dnevno. Studije također pokazuju da najčešće lažu ljudi u zreloj dobi, a najmanje djeca i starije osobe. Autor navodi također jednu studiju iz Njemačke u kojoj je sudjelovalo više od tisuću sudionika. Ona pokazuje da gotovo 60 % Nijemaca barem izuste neistinu, 49 % slažu da bi druge ohrabрили ili ih razveselili, 40 % slažu nešto kako bi bolje prikazali svoju marljivost i angažman, 37 % slažu želeći nekoga utješiti. Tek 20 % ispitanika slaže želeći kroz netočne podatke uvećano predstaviti svoje sposobnosti.²⁶

²² Usp. PiO, XII, 202.

²³ Isto, 202.

²⁴ Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 51.

²⁵ Usp. Isto, 67.

²⁶ Usp. Isto, 67.

Zbog čega i koji ljudi najviše lažu? Ima mnogo razloga zbog kojih ljudi lažu. S jedne strane da bi za sebe nešto dobili, s druge da bi drugom nanijeli štetu. U prvom slučaju lažu jer ih je strah posljedica istine, nisu spremni prikazati sebe ili situaciju onakvom kakva jest, jer bi to moglo biti na njihovu štetu. U drugom slučaju ljudi lažu kako bi prebacili odgovornost na druge, da bi druge optužili, umanjili nečiju vrijednost i stvorili lošu sliku o nečemu, možda kako bi potukli konkurenciju, manipulirali drugima ili uspješno zlostavljali druge i slično. Statistike pokazuju kako naviše laži izreknu političari, novinari, tužitelji te suci. Autor navodi kako ih u stopu prate poslodavci i drugi upravitelji. Novinari iznesu najviše laži, kleveta, poluistina, podvala, najviše blate i ogovaraju. U društvu je katkad, ali ne toliko često, prisutno patološko laganje. Autor navodi da je to bolest ličnosti kod koje postoji unutarnja potrebu za čestim laganjem, tako da se ne može bez njega, bez obzira na to što se možda zbog toga upada u nevolje. Ljudi često nisu svjesni koliko lažući destruktivno djeluju na pojedinca i društvo. Laž ima veliku cijenu te utječe na cjelokupan život. Trebamo biti svjesni da laž ostavlja posljedice te da će kad-tad izići na vidjelo. Istraživanja pokazuju da kada smo pod stresom, u strahu da ne budemo otkriveni u laži, organizam izlučuje hormone, primjerice kortizol, koji slabe naš imunološki sustav. S druge strane, iskrenost, razmišljanje i govorenje o dobrim stvarima potiče proizvodnju hormona, primjerice endorfina, koji nam pomaže da se dobro osjećamo, te doprinosi našem imunološkom sustavu, kako navodi fra Šito. Najbolje je uopće ne lagati. Sveti Franjo u 12. opomeni donosi jedan novi uvid u iskrenost. Donosi nam pogled na tuđu iskrenost prema nama i na našu iskrenost prema drugima. Kaže: „Blago čovjeku koji se ukoren blago s tim pomiri, s poštovanjem pokori te ponizno prizna, ne hita se opravdati te ponizno podnosi sramotu“²⁷. Franjo potiče na bratsku opomenu u ljubavi te na prihvaćanje kada drugi nas iskreno opomenu. To nije uvijek lako podnijeti, jer nitko ne voli kada mu netko u brk sipa istinu.

6. Klevetanje

Klevetu možemo odrediti kao iznošenje neistinite tvrdnje kako bi stvorili negativnu sliku o pojedincu, državi, skupini, narodu, pa sve do manjih stvari. Autor govori kako klevetnik jezikom radi prljav posao, te da mnoge religije upozoravaju kako zao duh može takvoga upotrijebiti kao svoje oruđe. Klevetnik u svojoj srži ne želi poticati druge na dobro, nego osuđivati. Kleveta je jedan od najtežih grijeha, te ima itekako razorne posljedice. Svakodnevica i znanstvena istraživanja pokazuju da čovjeka na klevetu potiče zavist. To znači ciljano iznošenje neistine o onome kome se zavidi. Djelokrug takvoga govora i ponašanja je širok, navodi fra Šito, te sadrži: izravne klevete i laži, prebacivanje odgovornosti, umanjivanje vrijednosti, prešućivanje zasluga, kriva tumačenja uspjeha, omalovažavanje osobe i njezine veličine i slično.²⁸ Jasno je

²⁷ Usp. PiO, XII, 203.

²⁸ Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 79.

da je kleveta u rodu sa zavišću, mržnjom i laži. Vrijednosti koje u svome srcu treba odgajati prikazuje nam sveti Franjo u svojoj 17. opomeni, kada kaže: „Blago čovjeku koji se ne veseli više zbog dobra koje Bog po njemu govori ili čini nego zbog dobra što ga govori i čini po nekom drugome“²⁹. Dobro koje čine drugi, bilo koje vrste, bilo da je to uspjeh, neko postignuće, dobro prijateljstvo, sretan brak, dobar auto, lijepa odjeća, stručnost, neka vrsta društvene priznatosti ili prihvaćenosti treba nas veseliti kao i dobro koje u svom životu činimo i imamo. Takav način razmišljanja i življenja pogađa klevetu, zavist, mržnju i laž u srce, jer priznaje život i djelovanje drugoga kao i svoje vlastito. Time ispunjavamo Isusovu zapovijed: „*Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe*“ (Mt 22, 39).

7. Ogovaranje i tračanje

Fra Šito ovo poglavlje počinje zanimljivim citatom: „Nikada ne govori ono što bi ti bilo žao kada bi svi doznali“. Ogovaranje je slično kleveti, no ima bitnu razliku. Glavni je cilj ogovaranja prikazati sebe kao pronicava i informirana čovjeka prikazujući druge lošima. Ogovarač zameće neprijateljstva i ruši međuljudske odnose. To smo svi prošli. Često se želimo prikazati kako poznavatelji situacija u našim zajednicama, glede nekog čovjeka ili nekog događaja, dajući lažne neprovjerene informacije koje bacaju često ljagu na onoga o kome govorimo ili ono o čemu govorimo. Ogovaranje i tračanje nisu samo nemoralni, nego u današnje vrijeme i sudski kažnjivi. Sve češće su vijesti da je netko osuđen zbog teškog sramoćenja. Ogovaranje i tračanje katkad je iskrivljivanje priče, koja se sve više izobličuje kako prelazi s čovjeka na čovjeka. Postoji čak i psihologijski eksperiment o nepouzdanosti trača i ogovaranja. Od deset sudionika istraživanja jednoga se ostavi u prostoriji i ispriповjedi mu se priču. Sljedeći korak je da prvi sudionik ispriповjedi sljedećem, pa tako sve do zadnjega. Rezultat je bio sljedeći: priča koju je prvi sudionik čuo slagala se s pričom zadnjeg sudionika samo u 21 %.³⁰ Netko je ponešto dodao, netko oduzeo, pa ta priča na kraju nije imala veze s onom koja je bila ispriповjedana na početku. To je zoran primjer kako pripovijedanje djeluje u stvarnosti. Nakon što trač, pa makar na početku bio i istinit, prođe kroz filtre pojedinačnih doživljaja, raspoloženja, tumačenja i mašte, na kraju se pretvori u nešto sasvim drugo. Zbog čega ljudi ogovaraju i tračaju? Autor navodi kako se psiholozi sve više i više to pitaju. Nametnulo se nekoliko mogućih odgovora. Ovdje ćemo navesti neke. To ljudi često čine da bi drugima umanjili vrijednost, potom jer imaju sužen krug tema, ideja i općenito intelektualnih sposobnosti da bi mogli razviti priču o nečem lijepom, pozitivnom i zanimljivom. Sljedeći razlog je što ljudi ne znaju što bi sami sa sobom pa se miješaju u tuđe poslove. Ljudi također tračaju i ogovaraju jer im se netko ne sviđa pa ga žele odstraniti iz grupe, zajednice ili društva kojem pripadaju. To se zove metoda socijalnog

²⁹ Usp. PiO, XVII, 202.

³⁰ Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 85.

i psihičkog zlostavljanja. Neki ogovaraju metodom projekcije, prenose na druge neke svoje, primjerice, negativne obiteljske odnose. Na kraju autor navodi kako su istraživanja pokazala da su osobe koje ogovaraju i tračaju često pritisnute određenim strahovima, odnosno imaju visoku razinu anksioznosti.³¹ Istraživanja su također pokazala kako su žene sklonije tračanju i ogovaranju drugih osoba istog spola, bliskih prijatelja i rodbine, a muškarci više vole govoriti o sebi i svom poslu, kako navodi fra Šito. Sve dosad navedeno navodi na to da jasno uvidimo što je potrebno kako bismo se riješili spomenute bolesti u svome životu. Trebamo pronaći dodatne zanimacije, te rasti duhovno i intelektualno kako bismo bili sposobni zapodjenuti razgovor o kakvoj lijepoj temi. Usto se još može reći da trebamo biti otvoreni za razgovor sa stručnjacima kao što su psiholozi i duhovnici ako primijetimo u sebi kakve strahove ili druge poremećaje. Ova bolest može ozbiljno narušiti kršćansko društvo i pojedinca. Stoga nas sveti Franjo u 20. opomeni upozorava: „Jao onome redovniku koji uživa u besposlenim i ispraznim riječima i pomoću njih navodi ljude na smijeh.“³² Ovdje nije riječ o izbacivanju humora iz naše svakodnevnice, zdrav humor je uvijek dobrodošao, pa čak i neko duhovito podbadaње koje nije zlonamjerno. Više nas opominje da nam ova bolest ne prijeđe u naviku i životni stav, jer ćemo time otežati sebi put do sreće i mira, a do sreće i mira itekako dolazimo preko dobrih međuljudskih odnosa koji su bitan dio kršćanskog identiteta.

8. Zlo licemjerja

Pojmovi licemjerje, dvoličnost ili hipokrizija označavaju ljudsko ponašanje u kojemu se čovjek pokazuje drugačijim nego što uistinu jest.³³ Vidimo da je licemjerje ispunilo svaku poru i našega današnjeg društva. Puno je lažnog predstavljanja poput lažne velikodušnosti ili laskanja radi vlastitih interesa. U Bibliji su licemjeri opisani kao ljudi čije ponašanje nije pokazatelj njihova srca, koje kao što smo već rekli predstavlja unutarnje misli, želje, odluke... Isus se najviše sukobljavao s takvima, posebno mu je smetalo licemjerje židovskih vjerskih vođa, koji su se pred narodom pretvarali. Duhovni su vođe narodu važni, no znaju se katkad postaviti tako da zauzimaju mjesto samoga Boga i Božji zakon izvrtati ljudskim predajama. To je razlog zašto se Isus oštro suprotstavljao toj bolesti duha, koja je sposobna obmanjivati da bi ispunila vlastite želje. Autor navodi kako je i licemjerje usko povezano sa zavišću, zapravo je njezin izdanak. Dakle, opet je riječ o tome da je netko bolji ili uspješniji od nas, a mi to jednostavno ne smijemo dopustiti. U svakom slučaju, dobar čovjek se ne pretvara, ne predstavlja boljim i poštenijim nego što jest i ne nosi masku. Fra Šito piše kako u svojoj pastoralnoj i psihološkoj praksi često susreće takve ljude među kršćanima. Kao primjer navodi kako se muž i žena odnose jedno prema drugom

³¹ Usp. *Isto*, 87.

³² Usp. PiO, XX, 203.

³³ Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 89.

čak i pred djecom kao pas i mačka, čime ubijaju međusobnu ljubav, čak se ozbiljno svađaju na putu do crkve. A nakon mise se predstavljaju drugima kao iznimno moralne osobe te glume da imaju sretan brak. Fra Šito također navodi kako među crkvenim službenicima možemo uočiti mnogo licemjerja. Duhovnici se često postavljaju kao moralne osobe i nalažu vjernicima strog moral, a odbijaju se pomiriti s bratom u samostanu ili župnoj zajednici. Isus takvo ponašanje ne naziva bez razloga „farizejski kvasac“. Ono je ispočetka neprimjetno, a kasnije sve više djeluje i raste. Najbolje je živjeti i vladati se iskreno, skromno i bez želje za predstavljanjem sebe onakvima kakvi nismo. Samo tako možemo imati zdrav duh i ponašati se u ljubavi i prijateljstvu. Iskrenost i istinoljubivost univerzalne su vrijednosti u svim vjerama i kulturama, te se za njih valja boriti od početka odgajanja djece, kako bi mogli živjeti ono što stvarno jesu bez potrebe za licemjerjem. Još jedan pogled na razliku između licemjerja i iskrenosti života donosi nam sveti Franjo u 6. opomeni kada kaže: „Za Gospodinom su išle ovce njegove u trudu i naporu, u sramoti i gladi, u slabosti i kušnji i u svemu ostalome, i za to su od Gospodina primile život vječni. Stoga je velika sramota za nas slugе Božje što su sveci učinili djela, a mi želimo odatle primiti čast i slavu samo pripovijedajući ih i propovijedajući o njima“³⁴. Bitno je kršćanski, a i svaki drugi način života, prihvatiti onakav kakav jest, prihvatiti sebe onakvim kakav jesam, te se kloniti svakog lažnog predstavljanja i služenja raznoraznim metodama kako bismo se proslavili, bili uspješniji ili priznatiji u društvu. Istinoljubivost i iskrenost neka nam budu dvije vrline koje će nas u životu opisivati. A za stjecanje položaja, novca i svega ostaloga vrijedi ona Božja uputa u Psalmu 37: „*Bolje je i malo u pravedna, no golemo blago u zlotvora*“.

9. Sebičnost

Sebičnost označava težnju pojedinca ili skupine da se ponaša uglavnom ili samo u skladu s vlastitom dobrobiti, uz neosjetljivost za potrebe drugih.³⁵ Sebičnost je jedan od najvećih ljudskih problema, osobnih, a tako i za dobre međuljudske odnose. Ova bolest duha označena je u mnogim religijama kao bolest iz koje proizlaze druge. Kod nekih ljudi ona dolazi više do izražaja, kod nekih manje. S vjerskog stajališta sebičnost je način života u kojem se vlastiti interesi ne stavljaju samo ispred interesa drugih ljudi, nego i ispred Božjih interesa. Stoga se uvijek trebamo pitati izvršavamo li širokogrudnost koju nam Krist nalaže izvršavati. Kao primjer dao nam je priču o milosrdnom Samarijancu koji pokazuje brigu čak za nepoznatog čovjeka. Time potiče na solidarnost i altruizam (naklonost i ponašanje kojem je cilj pomaganje drugome bez želje za nagradom). Sveti Pavao također upozorava: „*Ne starajte se samo svaki za svoje, nego i ono što se tiče drugih*“ (Fil 2,4). Biblija nam govori da se sebičnost često zna skrivati pod maskom darežljivosti i religioznosti. Takvi ljudi svojom darežljivošću i religioznošću traže pohvale od

³⁴ Usp. PiO, VI, 200.

³⁵ Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 95.

drugih. Sebičnost već odavno zanima i psihologe koji se bave ljudskom dušom i ponašanjem. Čovjekova sebičnost najviše do izražaja dolazi u njegovim odnosima s drugim ljudima. Autor navodi kako sebičan čovjek ima uglavnom jednosmjerne, površne i nestalne odnose s drugim ljudima. Traju onoliko koliko traje i neki sebičnjakov interes u njima. Usmjereni su na vlastitu korist. Zato se ljudi jako brzo povuku iz društva sebičnog čovjeka jer vide da ne mogu u njemu pronaći bliskost i suradnju na obostranu korist. Sebičan čovjek načinom kojim ulazi u odnos vrlo opterećuje druge. Zaokupljen sobom ne primjećuje potrebe drugoga, u njegovoj komunikaciji vlada: „ja, meni, moje, za mene, daj...“ Psiholozi govore kako sa sebičnim čovjekom nema uzajamnosti u uzimanju i davanju, te se treba paziti jer ćemo iz takvih odnosa izići frustrirani i prazni. Ta dinamika primanja i davanja mora biti ravnomjerno ostvarena ako želimo imati dobar odnos s drugima. U govoru o sebičnosti kao i u poglavlju o zavisti autor navodi i cinizam. Cinik općenito smatra da je iznad drugih, koliko god to smiješno i neuvjerljivo izgledalo. U svom pisanju ili razgovornim upadicama uglavnom traži negativno u pojedincima, zajednicama, organizacijama, pa u svojoj preuzetnosti čak i u vladama i državama.³⁶ Fra Šito tvrdi kako je u ljudskom životu čak i nužna jedna zdrava doza sebičnosti. Psiholozi govoreći o zdravoj sebičnosti znaju citirati Isusovu zapovijed ljubavi koja nas upućuje da ljubimo druge kao sami sebe. Čovjek mora imati da bi dao drugome. Na primjer, majka mora paziti da bude odmorna i raspoložena da bi mogla biti bolja prema djeci i mužu. Autor navodi kako je nužno da čovjek sam bude zadovoljan, da ostvari svoje mogućnosti i da sam dođe do izražaja kako bi stajao drugima na raspolaganju. To možemo nazvati zdravom sebičnošću, koja u isto vrijeme ima osjećaj za potrebe drugih. Zdrava sebičnost potiče čovjeka da što bolje iskoristi sposobnosti koje mu je Bog dao.³⁷ Isus svakoga potiče na obvezan rad s talentima kojima je obdaren, a onoga tko ne radi na svojim talentima naziva lijenčinom koja toliko griješi da mu zbog toga neće biti mjesta u kraljevstvu nebeskom. Mi ljudi i od tih darova znamo napraviti problem. Primjerice, ako netko ima određene sposobnosti i nadarenosti, posebice one koje su rjeđe, te ih počne uspješno razvijati, često će naići na manjak podrške, na zavist, na omalovažavanja i druge smetnje od pojedinaca i okoline u kojoj živi.³⁸ Stoga treba dobro procijeniti kada nam ljudi s kojima živimo ili na neki način dijelimo svakodnevnicu žele dobro kakvom opomenom ili drugim načinom izražavanja neslaganja s razvojem naših talenata, a kada su zavidni te nam zlonamjerno pokušavaju naškoditi. Nečija zavist nam ne treba predstavljati problem u svakodnevnom životu, kao ni druga zla. U skladu s tim sveti Franjo u svojoj 11. opomeni govori kako se ne trebamo smućivati ili uznemiravati zbog tuđeg zla.³⁹ Franjo u ovoj opomeni upozorava na još jednu opasnu stvarnost. Govori kako ne smijemo sebi zadržavati zlo koje su drugi protiv nas ili drugih počinili, inače zgrćemo sebi

³⁶ Usp. *Isto*, 99.

³⁷ Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije pokvariti međuljudske odnose*, 99.

³⁸ Usp. *Isto*, 100.

³⁹ Usp. PiO, XI, 201.

blago tuđega grijeha i spremni smo ostaviti to u pričuvu za „crne dane“, pa ako zatreba, da možemo otvoriti paljbu na druge njihovim vlastitim grijesima. Toga se zaista treba čuvati jer se kosi s Isusovom poukom o oprostu, a na neki način u Očenašu molimo protiv samih sebe kada kažemo: „*otпусти nam duge naše, kako i mi otpuštamo dužnicima našim...*“ Kako će Bog nama otpustiti ako mi u pričuvi čuvamo tuđe grijeh? Fra Šito u zadnjem potpoglavlju predlaže načine kako u svom životu izliječiti sebičnost. Govori kako sebičnjak treba postati svjestan bolesnog stanja svojega duha, priznati svoj grijeh i činiti pokoru, da bi onda mogao naći mir i imati dobar odnos sa Bogom i drugima. Potrebno je život urediti prema zlatnom pravilu: „*Kako želiš da drugi čine tebi tako čini i ti njima*“, te težiti tome da se doživi preokret srca i ponašanja. Takav preokret nije lagan i doživjet ćemo velike otpore u svome srcu. Ni sam Bog koji ima najbolju pedagogiju ne želi izvoditi ništa na silu, on nas radije trpi i strpljivo podnosi naše stranputice, jer ne želi da propadnemo, nego da prirodnim putem sami krenemo za njim, putem obraćenja, te na to potaknemo i druge.

10. Oholost

U desetom poglavlju knjige autor objašnjava utjecaj oholosti na međuljudske odnose. U svim kulturama oholost se smatra negativnom osobinom, jer ona navodi čovjeka da prisvaja sebi više od drugih smatrajući se vrjednijim. Postoje razlike u stupnju oholosti. Ona spada među sedam smrtnih grijeha kao prva u nizu. Oholost se pojavljuje u različitim oblicima ponašanja, primjerice kao drskost, bahatost, arogancija, narcizam itd.⁴⁰ Čovjek takvoga stava upada u napast da prezire druge ljude držeći se boljim od drugih. Biblija poučava da je oholost odvratna Bogu te da je put koji udaljuje od Božje mudrosti.⁴¹ Ohol čovjek ponaša se narcisoidno i živi od potrebe za pohvalom drugih ljudi, vlastiti ja poistovjećuje sa svojim osjećajima, kritiku drugih doživljava kao opasnost i uvredu, ponaša se umišljeno i nema razvijenu osobnost te ima nizak stupanj samopouzdanja.⁴² Nadutost ohole osobe proizlazi iz lažne slike o samoj sebi pri čemu osoba umišlja da ima vrijednosti koje je umislila.⁴³ Put oslobađanja od oholosti započinje radom na sebi u okrilju zdrave i zrele religioznosti, preispitivanjem svojih uvjerenja te njegovanjem vlastite slobode i osjećaja odgovornosti. Temeljni stav na tom putu je pouzdanje u Boga, a ne samo u vlastite snage.⁴⁴ Sveti Franjo u 5. opomeni braću potiče na put poniznosti kako se ne bi ponašali oholo. Priznanje da od Boga sve dolazi i da je svaki dar plod Gospodinove ljubavi prema nama oslobađa od uznosita ponašanja.⁴⁵

40 Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, 103.

41 Usp. *Isto*, 104.

42 Usp. *Isto*, 104-105.

43 Usp. *Isto*, 106.

44 Usp. *Isto*, 107.

45 Usp. PiO, V, 199-200.

11. Škrtost

Sve religije škrtost smatraju grijehom i lošom ljudskom osobinom.⁴⁶ U Svetom pismu veže ju se uz pohlepu i lakomost, koje nerijetko uzrokuju bol i patnju u ljudskom životu. Nadalje, sveti Pavao u svojoj poslanici upućenoj Timoteju upozorava ga kako je „*pohlepa za novcem izvor svih zala*“.⁴⁷ U Bibliji se kroz primjere kralja Ahaba, Josipove braće, škrtog bogataša iz Novoga zavjeta, Jude i mnogih drugih pokazuje kamo vode pohlepa i škrtost – u grijeh.⁴⁸ Znanstvena literatura škrtost definira kao manu ili devijaciju iz koje izvire pohlepa, sebičnost, materijalizam, uskogrudnost i lakomost. Ćorić u svojoj knjizi ističe: „Očito ni u praksi ni u literaturi nisam sreo nijedan slučaj da je netko zbog velikodušnosti osiromašio ili upao u imovinske teškoće! Sve religije i kulture ističu da je blaženije davati nego primati, da će nam svako dobročinstvo drugome biti stotruko već ovdje na zemlji nadoknađeno.“⁴⁹ U škrtosti materijalno dolazi ispred duhovnoga, što vodi u emocionalnu hladnoću i zatvorenost prema drugome. Tako se kvare bliski odnosi, a ozdravljenje od škrtosti osobi vraća dobre međuljudske odnose kroz nesebičnost i velikodušnost.⁵⁰ Temeljni korak oslobođanja od škrtosti uviđanje je vlastite škrtosti pri čemu treba biti strpljiv i uporan jer to nije kratak proces. Najbolji je put darivanje i davanje. Vrlo je važno u ranim godinama djecu odgajati za altruizam.⁵¹ Isus poučava kako biti darežljiv ne samo glede naravnog poretka u kojem dajemo samo onima koji nama daju, nego otvara put veće ljudskosti i darežljivosti nalažući da se daje sebe drugima ne očekujući uzdarje.⁵²

12. Zluradost

Zluradost je radost zbog tuđe nesreće koja proizlazi iz zavisti i neprijateljstva. Psiholozi navode dva oblika zluradosti. Prvi oblik zluradosti je zavidnost na samo dobro kod druge osobe gdje se zavidnik veseli kada osoba doživi neuspjeh na području na kojem je dobra. Drugi oblik zluradosti je kada zavidnik traži „pravednu jednakost“. Primjerice, ako je njegov kolega uspješan na poslovnom planu, a ima problema s djecom, zavidnik se raduje svojoj uspješnoj obitelji kako bi utišao svoju zavist zbog kolegina dobra poslovnog uspjeha.⁵³ Zluradost se pojavljuje u našoj nutrini bez čovjekove volje, ali čovjek je odgovoran za nju kada se počne ponašati pod njezinim utjecajem.⁵⁴ Sveti Franjo u 11. opomeni upozorava da srdžba kada drugi pogriješi, koja nije iz ljubavi prema bližnjemu, nije ispravna. Kako bi se čovjek oslobodio zavisti koja je „prijateljica“

46 Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, 109.

47 Usp. *Isto*, 109.

48 Usp. *Isto*, 110.

49 *Isto*, 113.

50 Usp. *Isto*, 114.

51 Usp. *Isto*, 114-117.

52 Usp. *Isto*, 117-118.

53 Usp. *Isto*, 120.

54 Usp. *Isto*, 122.

zluradosti, Franjo u 8. opomeni govori kako svako dobro kod bližnjega čini Gospodin i da je zavist zbog toga hula na Boga.⁵⁵

12. Srdžba

Kao osnovni osjećaj srdžba se kod čovjeka javlja izazvana unutarnjim ili vanjskim događajima. Može biti izazvana stvarnim ili zamišljenim događajima i ponašanjima. Srdžba je prirodan odgovor na prijetnje oko čovjeka.⁵⁶ Ona ima štetan utjecaj kada se prijeđe „zdrava“ granica. Stoga, sve religije naučavaju da ona nanosi štetu te da ju treba izbjegavati i kontrolirati.⁵⁷ Srdžba, uz to što šteti međuljudskim odnosima, nanosi štetu i psihofizičkom zdravlju. Postoje tri tipa nasilnika u srdžbi: pasivni nasilnici, ciklički nasilnici i psihopatski nasilnici. Pasivni nasilnici potiskuju svoju srdžbu te je iskaljuju u krugu obitelji i nakon toga osjećaju žaljenje i krivnju. Ciklički nasilnici iskazuju nasilje većinom samo unutar obitelji, imaju konzervativan stav prema ženama, impulzivno reagiraju na sitnice i gaje pretjeranu ljubomoru i sumnjičavost. Treća skupina, psihopatski nasilnici, čine nasilje unutar obitelji i izvan nje, smatraju nasilje opravdanim, konzervativni su prema ženama, skloni alkoholu i često krše zakon.⁵⁸ Psiholozi tvrde da je neispravno davati oduška srdžbi. Kada se pojavi srdžba, najprimjereno je izraziti ju bez vrijeđanja druge osobe i vježbanjem u smirivanju. Vlastitu ćemo srdžbu smiriti upознаvajući sami sebe.⁵⁹ Prijedlozi su za smirivanje srdžbe: opuštanje, izbjegavanje okolnosti svađe i srdžbe, promjena načina razmišljanja i govora, ispravna komunikacija, razgovaranje o problemima kada su obje strane dobre volje, duhovitost i svijest o štetnosti i beskorisnosti srdžbe.⁶⁰ Sveti Franjo u 14., 18. i 22. opomeni govori o lijekovima protiv srdžbe. Naime, upozorava da ima braće koji se predaju silnim molitvama i pokorama, a samo zbog jedne riječi koja im se učini nepravednom ili zbog neke stvari koja im se oduzme bune se i ljute. Svetac tvrdi da takav čovjek nije siromašan duhom. Nadalje, Franjo naziva blaženim brata koji bližnjega podnosi kao što bi htio da se njega samoga podnese u njegovoj slabosti ili u istoj situaciji. Franjo smatra blaženim kada brat ukor koji primi od bližnjega ne smatra štetnim, nego s poniznošću radi na tome na što je upozoren i ne pravda se čak i kada je upozoren za nešto što nije pogriješio.⁶¹

13. Zlo osvete

Osveta rađa nasilje i veže se uza nj. Nasilje razara društveni i tjelesni život tako što se

55 Usp. PiO, VIII, 200-201.

56 Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, 123.

57 Usp. *Isto*, 124.

58 Usp. *Isto*, 125-126.

59 Usp. *Isto*, 128.

60 Usp. *Isto* 129-130.

61 Usp. PiO, XIX, 202-203.

izrabljuje, tlači i pustoši.⁶² Biblija opisuje put humanizacije i smanjivanja nasilja u povijesti čovječanstva. Stoga treba težiti putu neosvećivanja i nečinjenja nasilja. Osveta znači kažnjavanje nasilja. Tako u Starom zavjetu „oko za oko, zub za zub“ predstavlja jednu višu stepenicu prema oslobađanju od razornije osvete koja je bila prije, a vodila do potpunog uništenja ili pravila „deset za jednoga“.⁶³ Tako se u Bibliji prema nenasilju išlo tako da je osвета oduzeta pojedincu, a povjerena zajednici, a onda je s vremenom Bog predstavljen kao jedini zakonit osvetnik pravednosti i najpravedniji sudac. Isus Krist donosi put ljubavi za pravedan život u Bogu.⁶⁴ Sveti Franjo u 9. i 14. opomeni braću poziva da iz ljubavi prema Bogu strpljivo podnose nepravde i udarce jer je to put Isusa Krista.⁶⁵

14. Grijeh nečinjenja propustom

Današnji će čovjeka u svojoj savjesti prije priznati grijehe učinjene mišlju riječju i djelom, nego propustom. Isus u evanđelju prispodobama o *deset talenata* i o *posljednjem sudu* jasno govori da se ne smije propuštati činiti dobro jer se tako nanosi šteta. Talente koje je Bog dao čovjeku on treba razvijati za svoje osobno dobro i za dobro drugih. Iz prispodobe o *posljednjem sudu* vidi se kako će svatko biti nagrađen za dobro koje je učinio, odnosno sam će sebe osuditi zbog onoga što nije dobro učinio.⁶⁶ Autor Ćorić u knjizi ističe: „bolje je doći pred Boga grješan ako su ruke ispunjene žuljevima i dobrim djelima koje su činile, nego čistih, a praznih ruku koje nikome nisu dobra dale.“ Iskustvo Viktora Frankla u logoru dovelo ga je do stava da svatko i u najtežoj situaciji može birati hoće li činiti dobro ili zlo. Tako je Drugi vatikanski koncil uz grijehe *mišlju, riječju i djelom* uveo i kajanje za grijehe *propustom*.⁶⁷ U 7. opomeni sveti Franjo govori o redovnicima koji svojim životom ne slijede *duh svetoga slova* i smatra da su ti redovnici mrtvi. Oživljeni redovnici su oni „koji sve znanje koje znaju i žele znati ne pripisuju tijelu, nego ga riječju i primjerom vraćaju višnjemu Bogu komu pripada sve dobro.“⁶⁸ Znati, a ne činiti, veliki je grijeh propusta.

15. Nepomirljivost

U narušenim međuljudskim odnosima prvi korak za ponovnu uspostavu odnosa iskrena je isprika.⁶⁹ Prepreka na tom putu najčešće je krut stav pojedinca i takav stav šteti samoj osobi

62 Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, 132.

63 Usp. *Isto*, 132.

64 Usp. *Isto*, 133.

65 Usp. PiO, IX i XIV, 200-202.

66 Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, 137-138.

67 Usp. *Isto*, 139-140.

68 Usp. PiO, VII, 200.

69 Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, 143.

i ljudima oko nje. Na putu zdravoga međuljudskoga odnosa mir treba biti glavni cilj, a ne ustrajavanje na traženju krivca.⁷⁰ Uspješna isprika sadrži u sebi suosjećanje s povrijeđenom stranom, objašnjenje nastale uvrede, preuzimanje odgovornosti za vlastitu krivnju kao i priznanje krivnje, žaljenje, ponudu popravka i molbu za oprostjenje. Takva isprika može popraviti narušene odnose i donijeti mir.⁷¹ Put pomirenja dovodi do oslobođanja od ogorčenosti. U vjerskom životu vjernik se raduje kada mu Gospodin oprašta grijehe svojim božanskim autoritetom te je i on kao vjernik pozvan voditi se Božjim primjerom opraštanja i pomirenja.⁷² U 15. opomeni sveti Franjo naziva blaženim one koji iz ljubavi prema Isusu Kristu u svemu što trpe sačuvaju mir *u duši i tijelu*. Istinski mir plod je ljubavi prema Gospodinu.⁷³

16. Nesnošljivost

Nesnošljivost se najčešće očituje u: rasizmu, seksizmu, etnocentrizmu, antisemitizmu, šovinizmu, ksenofobiji i religioznoj diskriminaciji. Suprotnost je nesnošljivosti tolerancija, koja podrazumijeva podnošenje i snošljivost te prihvaćanje drukčijih pojedinaca i ravnopravnog postojanja ljudi koji pripadaju drugoj kulturi, narodu itd., kako bi se postiglo dobro u društvu.⁷⁴ Nažalost, kroz povijest je zloupotreba religije u političke svrhe često bila povodom nesnošljivosti prema drugim religijama i narodima. No, kako bi se izbjegla nesnošljivost, potrebno je držati do moralnih vrijednosti i razvijati empatije. Studije upravo pokazuju da je jedan od najvećih uzroka rasta nesnošljivost nedostatak empatije.⁷⁵ Tolerancija se stječe odgojem, ponajprije u obitelji, vrtiću, školi, crkvi, upravo na mjestima gdje se susreću različiti ljudi i suočava s drugačijim stavovima i svjetonazorima.⁷⁶ Sveti Franjo u 18. opomeni blaženim naziva slugu koji se prema drugome čovjeku ponaša kako bi htio da se prema njemu samome ponašaju u trenutku kada je pogriješio.⁷⁷ Franjo naglašava koliko je važno razvijanje razumijevanja u međuljudskim odnosima.

70 Usp. *Isto*, 144.

71 Usp. *Isto*, 145.

72 Usp. *Isto*, 147.

73 Usp. PiO, XV, 202.

74 Usp. Šimun Šito ĆORIĆ, *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, 149-150.

75 Usp. *Isto*, 151-152.

76 Usp. *Isto*, 154.

77 Usp. PiO, XVIII, 202.

Zaključak

Grijesi razaraju čovjeka, koji je stvoren na sliku Božju. Istinski identitet svakoga čovjeka jest da je ljubljeno dijete Božje. Svijest i spoznaja samog sebe u svjetlu vjere čovjeku daju snagu na putu izgradnje „*do mjere uzrasta punine Kristove*“. Bolesti duha otežavaju osobi da postane slobodna te priječe zdrav razvoj osobnosti. Prepoznavanje problema u ostvarivanju zdravih međuljudskih odnosa predstavlja početak istinske autorefleksije. Glavno mjerilo za prepoznavanje kršćanskog identiteta u svijetu jest prisutnost istinske ljubavi jednih prema drugima. Kristovo načelo *ljubi drugoga kao sebe samoga* pretpostavlja da se u odnosu prema drugom čovjeku polazi iz zdravog pristupa samome sebi.

Literatura

1. BIBLIJA. Stari i Novi zavjet, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2019.
2. ĆORIĆ, Šimun Šito, *Kako uspješnije kvariti međuljudske odnose*, Glas Koncila, Mostar - Zagreb, 2019.
3. FRANJEVAČKI IZVORI, Vijeće Franjevačkih zajednica Hrvatske i Bosne i Hercegovine, Sarajevo - Zagreb, 2012.
4. KASIJAN, Ivan, *Duhovni boj sa osam glavnih strasti*, Novena, Zagreb 2013.
5. Internetski izvori: <https://enciklopedija.hr>